

УДК 336.713

М. П. Заяць

Львівська комерційна академія, Україна

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПОКРАЩАННЯ ЯКІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК БАНКІВСЬКИХ АКТИВІВ

Проведено аналіз та оцінку якості активів банків України, на основі чого виявлено позитивні та негативні моменти їхньої діяльності в посткризовий період. Визначено основні причини виникнення проблемної заборгованості і наведено рекомендації щодо мінімізації ризиків та управління проблемними кредитами.

Ключові слова: активи банків, якість активів, проблемна заборгованість, кредитний ризик, реструктуризація.

Проведены анализ и оценка качества активов банков Украины, на основе чего выявлены положительные и отрицательные моменты их деятельности в посткризисный период. Определены основные причины возникновения проблемной задолженности и приведены рекомендации по минимизации рисков и управления проблемными кредитами.

Ключевые слова: активы банков, качество активов, проблемная задолженность, кредитный риск, реструктуризация.

The articles includes analysis and evaluation of the assets quality of Ukrainian banks. On the given basis positive and negative aspects of banking activities in the post-crisis period were revealed. Main reasons of bad debt emergence are defined and further recommendations regarding the minimization of risks and management of problem loans are provided.

Keywords: assets of banks, asset quality, bad debts, credit risk, restructuring.

У сучасних умовах необхідною передумовою стабільного та поступального розвитку банківської системи України є забезпечення належної якості банківських активів на основі формування відповідної системи заходів. Це обумовлено тим, що у мінливих економічних умовах для забезпечення достатності капіталу та відповідного рівня ліквідності банки зобов'язані постійно оцінювати якість своїх активів і здійснювати відповідні коригування щодо управління ними. Дослідження вітчизняними науковцями причин банкрутства низки банків засвідчило, що саме низька якість активів, відсутність своєчасного виявлення проблемних кредитів, слабкість контролю з боку банківського керівництва спричинили ситуацію їхньої проблемності та неплатоспроможності.

Особливу увагу проблемним аспектам підвищення якості банківських активів та управління проблемною заборгованістю приділяли такі вчені, як Р. А. Герасименко, Л. М. Єріс, М. М. Квасній, Ю. В. Колобов, О. Є. Костюченко, Л. М. Прийдун, В. С. Сирота, О. А. Терещенко, С. С. Щеглов та інші.

Мета публікації – висвітлення перспективних напрямів покращання якісних характеристик банківських активів у контексті формування системи заходів щодо зменшення обсягу проблемної заборгованості.

Дослідження загальних тенденцій розвитку банківської системи України засвідчило, що основною причиною виникнення та розгортання кризових явищ у діяльності банків є недостатньо зважений підхід до формування портфеля активів, зокрема кредитного.

Проблемні активи негативно впливають на структуру активів банків та рівень якості кредитних портфелів, чинять тиск на показник достатності регулятивного капіталу банків, суттєво знижують ефективність банківської діяльності, створюють

труднощі для роботи позичальників та кредиторів, ускладнюють процес управління фінансовими потоками, підривають довіру вкладників та інвесторів до банківської системи, істотно скорочують можливості фінансування реального сектора економіки країни [4].

Динаміка якості активів банків України за період 2008–2013 рр. зображена на рис. 1.

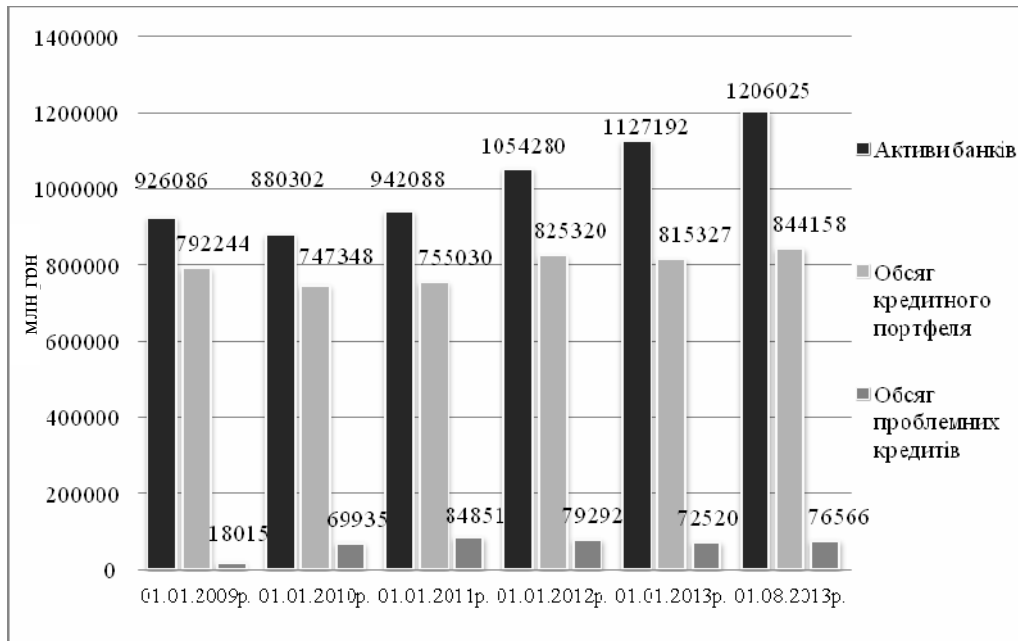

Рис. 1. Динаміка якості активів банків України за 2008–2013 рр.
(Джерело складено на основі: [5])

Згідно з даними рис. 1 впливає, що посткризовий період розвитку банківської системи України з 2011 року характеризується відновленням позитивних тенденцій розвитку, які характеризуються зростанням загального обсягу активів та скороченням проблемної та безнадійної заборгованості.

Головною причиною покращання була активізація продажу проблемних кредитів третім особам. Так, у 2011 р. для зменшення частки негативно класифікованої заборгованості та покращання балансів банки активно списували заборгованість, продавали заставне майно, передавали або продавали проблемні активи. Приблизно половина щорічного списання проблемних кредитів відбулася в листопаді – грудні 2011 р., чому сприяли прийняті нормативні акти НБУ і ДПАУ [6, с. 82].

Позитивним моментом I півріччя 2013 р. вважаємо зростання загального обсягу активів банків України, яке відбулося за рахунок збільшення обсягу портфеля цінних паперів, інших фінансових активів та інших активів, а також зростання окремих складових кредитного, інвестиційного портфеля, зокрема, обсягу кредитів та заборгованості клієнтів, цінних паперів у портфелях банків на продаж та обсягу коштів в інших банках.

Окремі установи банківського сектора економіки України є лідерами у збільшенні активів. Якщо зростання загального обсягу активів відбулося лише на 6 %, то низка банків з вітчизняним капіталом наростили обсяги своїх активів у півтора-два рази, що представлено у табл. 1.

**Активи банків України,
які найбільше зросли у I півріччі 2013 р.**

№ зп	Банки	Активи станом на 01.01.2013р., млн грн	Приріст активів упродовж 6 місяців, %	Активи станом на 01.07.2013р., млн грн
1	Банк «Фінансовий партнер»	482 963	116,7	1 046 384
2	Грін Банк	200 530	72,6	346 037
3	Реал Банк	921 809	64,4	1 515 651
4	Експобанк	1 898 332	62,0	3 074 364
5	Дельта Банк	29 842 468	59,6	47 615 666
6	Прайм Банк	257 128	59,2	409 337
7	Банк «Петрокомерц-Україна»	916 024	56,0	1 429 442
8	Банк «Преміум»	690 660	53,2	1 097 904

Джерело: складено на основі: [2; 5].

Така активність банків з вітчизняним капіталом зумовлена нарощуванням кредитно-інвестиційної діяльності та диверсифікацією кредитного портфеля шляхом більш широкого використання сучасних кредитних послуг корпоративними і роздрібними клієнтами, розвитком споживчого кредитування, вкладенням в ОВДП і активізацією угод злиття, поглинання і придбання установ. Банки з іноземним капіталом мають більш жорсткі скорингові системи, через які пройти українським споживачам набагато важче, ніж у місцевих установах, і зростання кредитної та інвестиційної активності відбувається більш сповільненими темпами, оскільки більшість угод доводиться погоджувати з материнськими структурами.

За кількісного збільшення активів спостерігається зростання обсягів проблемної заборгованості, яка зросла з 72520 млн грн станом на 01.01.2013 р. до 76566 млн грн станом на 01.08.2013 р. Така ситуація зумовлена недостатнім рівнем управління проблемною кредитною заборгованістю, значним обсягом недосформованих резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, невикористанням таких підходів до управління, як пролонгація, реструктуризація кредитів і переведення валютних кредитів у гривневі.

Суттєве зростання частки проблемних кредитів є ознакою погіршення якості кредитного портфеля банків України та потребує формування більшого обсягу резервів під кредитні ризики.

Згідно з Положенням № 23 «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 25.01.2012 р., банк з метою розрахунку резервів класифікує активи за такими категоріями якості:

- I (найвища) – немає ризику або ризик є мінімальним;
- II – помірний ризик;
- III – значний ризик;
- IV – високий ризик;
- V (найнижча) – реалізований ризик [1].

Заборгованість за активами, віднесеними до V категорії, є безнадійною. Безнадійними вважаються кредити, за якими спостерігається збільшення на 50 відсотків боргу, простроченого понад 90 днів.

Згідно з проведеними дослідженнями виявлено, що найбільший обсяг проблемних кредитів спостерігається у банків I групи, які посідають лідируючі позиції у кредитно-інвестиційному забезпеченні корпоративного і роздрібного бізнесу і є системоутворюючими установами.

У групі найбільших установ Укрсоцбанк за розміром активів посідає 6-те місце, а сума його безнадійних кредитів складає 14,9 млн грн, що є вищою ніж у КБ «ПриватБанк», який має обсяг проблемних кредитів у розмірі 12,5 млрд грн. Це зумовлено тим, що Укрсоцбанк є лідером на ринку іпотечного кредитування, проте після різкої девальвації гривні зарплати позичальників у валютному еквіваленті різко знизились, а борги перед банком, навпаки, зросли на 50–60 %.

Станом на 01.01.2013 р. в Укрсоцбанку кредити фізичним особам з простроченням оплати понад 360 днів перевищили 9,5 млрд грн. Це 56 % всіх кредитів, виданих банком населенню, майже вся сума цих боргів – іпотека [3].

«Райффайзен Банк Аваль», «Укрексімбанк», «ВТБ Банк» та «Укргазбанк» – це установи, в яких також на сьогодні наявна значна кількість безнадійних кредитів. На думку С. Мамедова – голови правління «Укргазбанку», переважна частина наявних у банку проблемних кредитів була видана до 2010 року.

Основними причинами формування проблемного портфеля банківських установ стали: викликане кризою зниження платоспроможності як фізичних, так і юридичних осіб, підвищення курсу долара й істотне зниження вартості заставних об'єктів та зниження їхньої ліквідності.

ПАТ «Державний Ощадний банк України» є установою, яка спеціалізується на залученні фінансових ресурсів від населення, проте розміщує їх ризиково, про що свідчать наявні обсяги проблемної заборгованості у розмірі 4,6 млрд грн [3].

Основними причинами зростання кількості безнадійних кредитів у кредитному портфелі банків вважаємо: неефективний механізм формування та реалізації кредитної політики, недосконалі підходи до вибору механізмів оцінки кредитоспроможності позичальників, недостатньо зважені підходи до вибору шляхів мінімізації ризиків та методів управління ними.

Саме тому підвищення якості банківських активів, мінімізація ризиків та ефективне управління проблемною заборгованістю є основними завданнями для банків України, вирішення яких забезпечить їхню конкурентоспроможність і стабільність діяльності на банківському ринку.

З метою мінімізації кредитних ризиків та підвищення якості активів банки розробляють ефективні системи управління кредитним портфелем, які базуються на оцінці фінансового стану корпоративних і роздрібних клієнтів, ступені обслуговування боргу й вартості та ліквідності заставного майна.

Вагомим підходом до вдосконалення кредитоспроможності юридичних осіб є визначення інтегрального показника із застосуванням багатофакторної дискримінантної моделі за такою формулою:

$$Z = a_1K_1 + a_2K_2 + a_3K_3 + a_4K_4 + a_5K_5 + a_nK_n - a_0, \quad (1)$$

де: K_1, K_2, \dots, K_n – фінансові коефіцієнти, що визначаються на підставі даних фінансової звітності боржника – юридичної особи для великого або середнього підприємства. Для малого підприємства замість зазначених коефіцієнтів застосовуються коефіцієнти MK_1, MK_2, \dots, MK_n ;

a_1, a_2, \dots, a_n – параметри, що визначаються з урахуванням вагомості та розрядності фінансових коефіцієнтів і щорічно актуалізуються Національним банком України на підставі даних фінансової звітності боржників – юридичних осіб;

a_0 – вільний член дискримінантної моделі, значення якого щорічно актуалізуються Національним банком України [1].

Оцінка фінансового стану фізичної особи, якій надано кредит, здійснюється на основі розрахунку кількісних та якісних показників, рівня дохідності і витратності